

Grál v Pyrenejích

MARCUS OSTERRIEDER

Před velkolepou i strohou kulisou jižního hřebene Pyrenejí, u Monte Pana v Sieře de la Peña — předhůří, které od hlavního masivu hor odděluje široké údolí řeky Aragón — leží bývalý klášter San Juan de la Peña. Vzhůru k horskému výběžku porostlému piniemi, duby a buky, na němž dosud hnízdí orlí a supi, vede dnes asfaltová cesta z vesnice Santa Cruz de la Serós na úpatí Sierry. Za jednou ze zatáček se náhle zvedá skalní stěna z červenavého slepence. Teprve při podrobnějším pohledu si všimneme v objetí lesa na úpatí obrysů rozlehlé jeskyně. Těsně u skalní stěny, téměř ztracenu pod tyčícím se převísem, spatříme zříceninu kláštera, která byla před nedávnem až příliš „od základů“ restaurována. Z tohoto osamělého místa vycházelo během raného středověku duchovní světlo, jež ozařovalo velkou část Evropy. Když některého letního večera počkáme na pozdní soumrak, kdy už místo opustili i nejposlednější turisté, kdy se na večerním nebi objevují první hvězdy a blízké třítisícové vrcholy Pyrenejí ještě hoří červenými a nachovými barvami, tu do ticha přírody promlouvají kameny kláštera nejzřetelněji o svých dějinách.

Početné legendy se od vrcholného středověku vyprávěly o vzniku kláštera San Juan de la Peña. Ústřední místo v příbězích zaujímají číše, v nichž prý byla zachycena krev umírajícího Ježíše Krista, poustevník Jan z Ataresu a vize růžového kříže ve tvaru „T“. Rozličné, nezřídka libovolně pozměňované a přikrášlované legendy, sebral do obsáhlého svazku začátkem sedmnáctého století benediktýn Juan Briz Martínez, opat kláštera San Juan de la Peña a doktor teologie na univerzitě v Zaragoze. Teprve v devatenáctém století, když romantici znovu „objevili“ středověké grálské eposy, zazněly úvahy, že mezi klášterem San Juan a událostmi kolem svatého Grálu musí být nějaká souvislost. Tyto úvahy potvrzuje i Rudolf Steiner, když říká, že na severu Španělska, přesněji v oblasti Pyrenejí, se v raném středověku nacházelo skryté středisko grálských rytířů. Zajímavý poukaz zmiňuje ve svých vzpomínkách eurytmistka Ilona Schubertová.

Rudolf Steiner podle ní říká, že Titurel a Anfortas střežili svatý Grál nejprve ve hradu, který se nacházel v severním Španělsku, a později na Montséguru v jiho-východní Francii, a dodává: „*Když natáhnete úhlopříčku ode dnešního skalního kláštera San Juan de la Peña na jihozápad tak daleko, jako leží na severovýchod Montségur, naleznete první dva hrady Grálu.*“

První známou *historickou* zmínku o číši se svatou krví Vykupitelovou nacházíme v archívech kláštera San Juan de la Peña. V listině datované 14. prosince 1134 tamtéž se dočítáme, že klášter vlastní kalich, který sloužil Kristu a jeho učedníkům při Poslední večeři: „*En un arca de marfil está el Cáliz en que Cristo Nuestro Señor consagró su Sangre, el cual envió San Lorenzo a su patria, Huesca.*“¹ O rok později je tentýž „kalich z drahého kamene“ výslovně zmíněn v darovací listině kláštera San Juan, kterou vydal čerstvě korunovaný aragonský král Ramino II. „Mnich“.

Tato nádoba se dnes nachází v kapli svatého Kalicha v katedrále ve Valencii; je to miska vyhotovená z achátu, osazená ve zlatém, perlami, smaragdy a rubíny zdobeném úchytu, který spočívá na podstavci z onyxu. Rudozlatě se blyštící achát horní části, tedy vlastního kalicha, je jediný, jemně strukturovaný kámen orientálního původu. Výzkumy, které provedl koncem padesátých let archeolog a historik umění Antonio Beltrán, ukázaly, že tato horní část kalicha byla zhotovena pravděpodobně mezi čtvrtým stoletím před naším letopočtem a prvním stoletím našeho letopočtu někde na Blízkém Východě — ve východním Egyptě, v Palestině nebo v Sýrii. Podstavec byl prý původně samostatná nádoba egyptské provenience, připojená k číšce kalicha v desátém nebo jedenáctém století. Dnešní vzhled kalicha se dá historicky doložit poprvé v roce 1399.

Juan Briz Martínez shrnul v sedmáctém století ve svém díle různá středověká podání: Tento kalich prý na Golgotě pojal stékající krev Ježíšovu. Petr jej pak přenesl z Jeruzaléma do Říma. Během pronásledování křesťanů za císaře Valeriana jej prý římský biskup Sixtus II. v roce 257/258 svěřil svému jáhnovi, svatému Vavřinci, který pocházel z města Huesca v Aragonii. Sixtus, rodilý Athéňan, udržoval kontakty s Órigenem a byl považován za jednoho z posledních gnostiků v církvi; Raffael jej zvětčil na svém obraze, známém jako „Sixtinská Madona“. Vavřinec sice později zemřel mučednickou smrtí na roštu, ale dva dny před tím se mu prý povedlo skrýt kalich před Římany a poslat jej do své iberské vlasti. Na jedné z fresek v bazilice San Lorenzo poblíž Říma, bohužel zničené při náletu během druhé světové války, bylo znázorněno předání kalicha poslům: Vavři-

nec podává kalich se dvěma oušky úctyplně klečícímu legionáři, jež provází další muž ve zbroji; pravděpodobně se má jednat o křesťanské legionáře z Aragonie. Tak se stalo, že nádoba zůstala po celou dobu vlády Vizigótů nad Iberským poloostrovem v Huesce.

Když se v roce 716 bezprostředně schylovalo k dobytí Huescy Araby, odnesl tamní biskup Acisclo nádobu z města do bezpečí odlehlých údolí Pyrenejí. Více než tři století střežili drahocennou relikvii mniši vizigótských klášterů San Pedro de Sasave a Santa María de Siresa, než se roku 1063 dostala do nového sídla aragonského krále v Jacce. V Jacké katedrále, jejíž stavba začala v letech 1060–70, skutečně narazíme na hlavici sloupu, na níž je vyobrazeno martyrium Sixta II. — ve středověku mimořádně vzácný ikonografický motiv. Na jedné straně hlavice spatříme biskupa spolu se svatým Vavřincem.

Když Sancho, biskup, jemuž podléhala Jaca i Huesca, zvaný „Mistr králů“, roku 1076 odešel do ústraní do kláštera San Juan de la Peña, přenesl posvátnou číši do skalního útočiště, kde byla chována až do roku 1399. Toho roku získal nádobu u příležitosti svého nastoupení na trůn aragonský a katalánský král Martín el Humano (Martin Lidumil, 1399–1410); v listině vystavené k tomuto účelu se dočítáme, že král *„by si velice přál a byl žádostiv toho, aby mohl mít ve své kapli onen kamenný kalich, v němž náš Pán Ježíš Kristus při Svě svatě Večeři posvětil Svou nejdrahocennější krev.“* Král Martin jej nechal přenést nejprve do svého paláce Aljafería v Zaragoze a později do zámku v Barceloně. Odtamtud se kalich dostal do královského paláce ve Valencii, aby roku 1437 konečně našel své zatím poslední místo v kapli svatého Kalicha ve valencijské katedrále.

Bylo by ovšem zcela chybné, ztotožňovat tento kalich s „Grálem“ — jak činí někteří moderní autoři — i pokud by opravdu pocházel z Blízkého Východu. *To, co se nazývá „Grál“, není hmotný předmět.*

Od raného osmého století hledali křesťané útočiště před arabskými dobyvateli na horním toku řeky Aragónu. Náhorní plošina kolem Jacy a pyrenejská údolí na sever od ní se tehdy staly kolébkou aragonského hrabství, které se během sedmi set let mělo rozrůst v mocné království — v patnáctém století sahalo výsostně území králů Aragonie a Katalánska od Jacy přes Barcelonu a Baleáry až na Sicílii a do Neapole.

To všechno však kolem roku 720 byla ještě vzdálená budoucnost. Tehdy vládla místnímu obyvatelstvu, většinou Iberokeltům a Baskům, vizigótská šlechta.

Dědictví ariánské říše Vizigótů se udrželo na jižním svahu Pyrenejí nejdéle. Až do jedenáctého století se užívalo gótské liturgie a gótského zákoníku Liber Iudicum z roku 654 — na tom nic nezměnilo ani zařazení oblasti jižních Pyrenejí mezi francké marky. Zachování místní svěbytnosti však rozhodně neznamenal kulturní izolaci. Pyreneje nikdy nepředstavovaly překážku pro mezilidské a mezikulturní styky — naopak, prostor Pyrenejí byl odedávna oblastí vysoké migrace, důležitá obchodní i kulturní spojnice mezi Blízkým Východem a Britskými ostrovy. Archeologické vykopávky odkryly stopy prehistorických i antických kolonistů, kteří do Pyrenejí dospěli z tak vzdálených zemí, jako jsou Řecko, Kavkaz, Sýrie, Fénicie, Palestina, severní Afrika nebo Irsko.

Jako příklad můžeme uvést nápadně pohledné obyvatele malého a odlehlého údolí Bethmale v oblasti Couserans (departement Ariège), kteří dodnes nosí lidové kroje neuvěřitelně podobné peloponéským. Místní tradice podává o tomto jevu vysvětlení, že před věky jistý Súlan zakládal řeckou kolonii v Irsku a někteří z jeho kolonistů předčasně vzdali dlouhou pouť a zůstali v Bethmale. Podobné vazby platí i v opačném směru — Keltové z Irska nebyli v severním Španělsku vzácností. Mnoho mnichů překročilo od šestého století vlny Atlantiku, aby se usadili v klášteřích jako Bretoňa v Galicii (z roku 527 máme záznam o tamním opatovi, který nesl gaelské jméno Mailoc), San Miguel de Eyre (Svatý Michael z Eire, tedy „z Irska“ nebo „irský“), Santiago del Temple de Bembrive v Pontevedře nebo San Salvador de Leyre („de Leyre“ znamená „de l'Eire“, tedy opět „irský“) na navarsko-aragonské hranici.

Pravidelné nájezdy, které Mauři v osmém století vedli ze svých vojenských posádek v Tudele, Zaragoze či Huesce, způsobily, že mnoho křesťanů prchalo na sever; na mnoha místech se jižní předhůří Pyrenejí vylidnilo a sloužilo „*za pastvu jelenům, divokým oslům a jiným zvířatům divočiny*“, jak se dočítáme v jednom katalánském pramenu z desátého století. V této zemi nikoho mezi oběma mocenskými a kulturními sférami však zůstávalo nemnoho lidí, kteří vyhledávali samotu, aby se mohli věnovat intenzivnějšímu duchovnímu životu. Jedním z míst, kde se tenkrát vytvořila vynikající duchovní centra, byla pustevna na hoře Monte Pano. Její vznik zmiňuje legenda o dvou bratřích, Votovi a Felixovi. Rytíř Voto z Caesaraugusty (Zaragozy) prý miloval lov. Jednoho dne — bylo to nejspíš kolem roku 720 — pronásledoval na koni velikého jelena a dostal se přitom do lesa na Monte Pano. Tu se náhle před jezdcem v plném cvalu objevila propast — skalní stěna spadající kolmo do hlubiny. Zděšený Voto zavolal o po-

moc ke svatému Janu Křtiteli. Tu se kůň jako zázrakem na místě zastavil na hraně propasti. Voto si nyní začal skalní stěnu prohlížet blíže a všiml si jeskyně skryté za hustým křovím. S námahou se prodral k jeskyni, která vypadala zcela opuštěná, a vnikl do ní. Uvnitř ovšem našel kapli zřízenou nad křišťálovým pramenem, který vyvěral ze skály. Vedle pramene stál oltář zasvěcený svatému Janu Křtiteli, a na něm leželo tělo starého poustevníka, Juana (Jana) z Ataresu, nepostižené jedinou známkou rozkladu. Ruce zesnulého držely bílý trojúhelníkový kámen s vyrytým nápisem „*Ego Ioannes, Primus in hoc loco, heremita, qui ob amorem dei, spreto hoc seculo presentí, ut potuī, hāc Ecclesiam fabricauī, in honorem sancti Ioannis Baptiste, & hic requiesco, Amen.*“²

Legenda ve svých obrazech poukazuje na stavbu kostela a na trojúhelník, připomínající dokonání stavby. Juan de Atarés jako první vztýčil tento „chrám“. Zdá se, jako by tu chtěl někdo navázat na legendu o Šalomounově chrámu a jeho staviteli Chíramovi. Chíram, jak známo, pocházel z rodu Túbal-Kaina, „mistra všech řemeslníků obrábějících měď a železo“ (Genesis 4,22). Ten prý obdržel tajemství práce s kovy od svého předka Kaina. Za potomky Túbal-Kaina byli obvykle považováni „Iberové“ na Kavkazu (předkové dnešních Gruzínců) a v Pyrenejích. Dívka Pyréné, která podle legend dala Pyrenejím jméno, vystupuje v lidové pověsti jako „dcera Túbalova“.³ Rovněž kronika San Juanu de la Peña ze dvanáctého století jmenuje Túbal-Kaina nebo Túbala jako prvního obyvatele Pyrenejského poloostrova: „...*první člověk, který se usadil ve Španělsku, se jmenoval Tubal; byl to praotec iberského lidu. To potvrzují též Isidor a Jeroným. Podle jména ‚Tubal‘ se Iberům říkalo Centubalové.*“

Co mají legendy o Kainovi, Túbal-Kainovi a Chíramovi společného s grálskou tradicí? Je to motiv kopí. Samo jméno „Kain“ znamená hebrejsky „oštěp“ nebo „kopí“. Kopí však vystupuje při ukřižování Krista. V dnes převažující edici novozákonních textů je najdeme zmíněno jen v Janově evangeliu, kde se mluví o probodnutí boku již mrtvého těla Vykupitelova na důkaz jeho skutečné smrti: „*Když přišli k Ježíšovi a viděli, že již zemřel, nelámali mu kosti, ale jeden z vojáků probodl kopím jeho bok, a hned vyšla krev i voda. A ten, který to viděl, to dosvědčuje, a jeho svědectví je pravdivé. On ví, že mluví pravdu, abyste i vy uvěřili.*“ (Jan 19,33–35) V několika starých rukopisech Matoušova evangelia však najdeme u verše 27,49 dodatek, který se v dnešních edicích zpravidla neuvádí. Pozoruhodné je, že bodnutí kopím je v tomto případě popisováno jako příčina Ježíšovy smrti. V Alexandrijském, Vatikánském a Sinajském kodexu a v několi-

ka dalších rukopisech na tomto místě čteme: „*Jiný pak vzal kopí a probodl jeho bok, a vyšla voda i krev.*“ Tento dodatek najdeme i v keltských rukopisech z Irska, Skotska a Bretaně, vzniklých mezi sedmým a devátým stoletím. Teprve po této větě pak následuje verš 27,50: „*A Ježíš opět zvolal mohutným hlasem a vydechl naposledy.*“

V tzv. chrámové legendě se vypráví, jak je Chíramovi (či Adoniramovi) z rodu Kainova svěřen úkol stavby chrámu Hospodinova pro krále Šalomouna. Krátce před dokončením stavby Chíramovi pomocníci ze žárlivosti zničí jeho mistrovské dílo, bronzové moře. Chíram se v zoufalství vrhne do plamenů ohně a dostane se tím až do středu země, kde se setká se svým předkem Túbal-Kainem. Dozví se od něho o moudrých „Knihách Tau“ a dostane od něho rovněž zlatý trojúhelník a kladivo (ve tvaru „T“, tedy řeckého písmene „tau“). Vyzbrojen těmito dary se Chíram vrací a opětovně slévá bronzové moře. Krátce předtím, než jej nakonec zrádní tovaryši zavraždí, pak hodí zlatý trojúhelník, do něhož je vyryto mistrovské poselství, do hluboké studně. Jen ten, kdo dokáže ve svém nitru postavit chrám svému vyššímu já, nalezne na oltáři v jeho svatyni tento trojúhelník.

Takovýto „chrám“ vybudoval v samotě Juan de Atarés — zevně v podobě kaple Jana Křtitele, který kdysi v samotě pouště „*připravoval cestu páně*“ (Marek 1,3), vnitřně zrozením svého vyššího já. Jeskyni svatého Jana tak legenda líčí jako místo, jehož obyvatelé byli zástupci duchovního proudu, který obzvláště dbal na mystérium proměny člověka.

V návaznosti na nález poustevníkovy těla v jeskyni legenda vypráví, že rytíř Voto pod dojmem svého zážitku pocítil vnitřní povolání; vrátil se do Zaragozy, rozprodal všechn svůj majetek a spolu se svým bratrem Felixem se vydal do oné jeskyně na Monte Pano, kde oba až do své smrti kolem roku 754 žili jako poustevníci a rozmlouvali s anděly. Na jejich hrobech se objevilo nebeské světlo a setrvalo dlouhou dobu. „*Po smrti těchto svatých mužů přišli další dva muži spravedlivého života, jeden jménem Benedikt a druhý Marcel. Ti kráčeli ve slépejích svých předchůdců a až do konce svého života žili příkladným způsobem a sloužili Bohu na onom místě,*“ dočítáme se dále v kronice San Juanu de la Peña. Za Benedikta a Marcela, někdy na počátku devátého století, vzniklo v pustevně malé společenství, svého druhu laické bratrstvo, zárodek budoucího kláštera San Juan de la Peña.

Objevení neporušeného těla mrtvého Jana z Ataresu zařadil zapisovatel legendy do stejné doby, v níž byl přenesen posvátný kalich z Huescy do aragonských Pyrenejí — do let 716 až 720. Tato datace by se mohla zdát zvolena zcela libovolně, kdyby neexistovaly další tradice, které vyzdvihují právě první polovinu osmého století jako dobu významnou pro události kolem svatého Grálu. Tak čteme třeba v kronice mnicha Helinanda (kolem 1160–1229) z cisterciáckého kláštera Froidmont (departement Oise, 20 kilometrů jihovýchodně od Beauvais), dokončené před rokem 1204: „*Rok 718 (...) Tehdy bylo jistému poustevníkovi v Británii andělem zjeveno podivuhodné vidění, totiž o svatém Josefu, členu Velké rady, který snal tělo Páně z kříže⁴, jakož i o kalichu či míse, která sloužila Pánu při jeho večeri s učedníky. Onen poustevník o tom napsal knihu, již nazval ‚Historia de gradali‘.*“⁵ Helinandus dále vysvětluje, že slovo „gradalis“ nebo „gradale“ se v keltském jazyce používá pro velkou a dosti hlubokou nádobu, do níž se pokrm skládal po stupňovitých vrstvách („gradatim“); v hovorové řeči se prý taková ze vzácného materiálu zhotovená nádoba nazývá „grál“ („graalz“). Zdá se, že poustevníkovu „knihu“ pak po staletí střežili jednotliví lidé, a Helinandus tvrdí, že skutečně jestvují současníci, kteří tuto „knihu“ mají v držení: „*Tento příběh se mi nepodařilo najít v latinském písmu, protože jisté vznešené osoby ji vlastní jen v keltském písmu, avšak říká se, že je velmi nesnadné ji získat v úplném znění.*“

Co je vlastně obsahem oné „knihy“, která je pravděpodobně k nalezení jen v duchovním světě? Je v ní „zapsán“ rodokmen pokolení Grálu. Jako doplněk ke strohému záznamu kronikáře Helinanda můžeme pociťovat úvod k *Estoire del Saint Graal* v takzvaném „Lancelotském grálském cyklu“ neboli „Grálské vulgátě“, jejíž sepsování začalo kolem roku 1215. Tam se rovněž vypráví o poustevníkovi, kterému se v divokém a opuštěném kraji uprostřed „bloie Bretaigne“ v noci ze Zeleného čtvrtka na Velký pátek zjevil Zmrtvýchvstalý. Ten mu předal „knížečku“, ne větší a ne širší než lidská dlaň, v níž byl zapsán rodokmen grálského pokolení, sahající až k Josefovi z Arimatie.

Kdo si chce s pomocí historických pramenů udělat byt jen přibližnou představu o dění osmém a devátém století v Navaře, Aragónu a Katalánsku, stojí před těžkým úkolem. V kronikách a listinách, které vesměs pocházejí z doby pozdější, se to jen hemží vědomými dezinformacemi, omyly, rozpory nebo podivnými zdvo-

jenými vyprávěními o událostech a posloupnostech panovníků. Dokonce existence některých králů se historicky zpochybňuje.

Na území Navarry vzniklo někdy v letech 825 až 830 království Pamplona, které se osvobodilo od francké nadvlády a jehož první panovník, Iñigo Arista (822-852), zřejmě pocházel z Bigorre na severní straně Pyrenejí. V téže době se v kotlině Jacy a pyrenejských údolích Aragüés, Hecho, Ansó, Borau a Aisa formovalo hrabství Aragón. Hrabata této zemičky, na jejíž jižní hranici ležela pustevna svatého Jana, přijala kolem roku 850 protektorát pamplonských králů. San Juan se mezitím pod vedením Marcela a Benedikta stal duchovním centrem země.

Briz Martínez ve své knize podává zprávu o události, v níž dnešní španělští historikové vidí pouhou legendu. Najdeme v ní však motivy, které jako by poukazovaly na duchovní skutečnosti v pozadí: Jednoho dne prý k jeskyni svatého Jana přijelo na tři sta rytířů, aby si od poustevníků vyprosili duchovní podporu pro připravovaný útok proti arabským okupantům. V rámci obřadu konaného v jeskyni byl jeden muž gótského původu, jménem García Jiménez, jednohlasně zvolen „králem“. Následující noci se bojovníci jízdo vydali po neschůdných horských stezkách na východ k městu Ainsa, v němž sídlila maurská posádka. Ráno došlo k bitvě; už zanedlouho se zdálo, že křesťané budou poraženi. V naprosto beznadějně situaci pozvedl García Jiménez *„oči k nebi, v jehož pomoc doufal, a hned spatřil v povětří červený kříž (vna Cruz roja), opřeny o štít a snášející se na strom, kterému se lidově říká česvina (enzina); toto vidění jej naplnilo nebeskou útěchou.“* García Jiménez si byl nyní jist, že v tomto znamení zvítězí; zavolal o pomoc k Janu Křtiteli, spolu se svými rytíři vjel do arabského vojska a rozmetl je. Jeho muži jej následně opětně korunovali za prvního „krále Sobrarbe“.

Na tomto vyprávění je mnoho podivného. Nepřehlédnutelné je převzetí motivů ze založení asturského království v jeskyni Covadonga v roce 718 a z bitvy mezi asturským vojskem a Maury u Clavija 859. Městečko Ainsa sice leží v aragonské provincii Sobrarbe, ovšem její jméno znamená ve španělštině „sobre (un) arbol“ („nad stromem“), což jako by se vztahovalo ke zjevení kříže. „Království Sobrarbe“ podle historiků nikdy neexistovalo. Rovněž rok 724, v němž se prý tato událost stala, je nevěrohodný; očividně měla časová paralela s událostmi v Asturii především vyzdvihnout stáří panovnické dynastie ze Sobrarbe a Aragónu.⁶ Pokud je ve vyprávění skryto jádro skutečných událostí, pak se tyto pravděpodobně odehrály spíše až v polovině devátého století, též s ohledem na

to, že v legendě zmíněný následník Garcíi Jiméneze, García II. Jiménez, se objevuje v historických pramenech kolem roku 884.

Briz Martínez však dodává mnohem podstatnější detail: podle některých podání byl prý kříž, který se zjevil Garcíovi Jiménezevi, antonínský kříž neboli tau.⁷ „*Znak tohoto písmene, tau, je stejný jako ten kříž,*“ vysvětluje Briz Martínez, a „*ve starém francouzském písmu se ten kříž nazývá ‚tau‘.*“ Jak ještě uvidíme, zdá se, že tato tradice má původ u templářů. Jiná podání zase říkají, že onen „červený kříž“ byl týž, jaký dodnes nacházíme na náhrobcích rytířů v nádvoří kláštera San Juan de la Peña. Jedná se o takzvaný „Panteon vznešených“, který, soudě podle nápisů, byl užíván jako pohřebiště v letech 1009 až 1325. Z kříže užívaného na náhrobcích vyrůstá pět květů, podobných růží.

V románských jazycích — a zejména v prostoru Pyrenejí — přitom nacházíme tajuplnou souvislost mezi červeným křížem a křížem ovinutým růžemi, k níž se navíc připojuje souvislost s rosou⁸. Například katalánština zná tvary „ros“, „rossa“ a „rous“ pro červenou nebo rusou barvu, „rosa“ pro růži a „ròs“ nebo „rosada“ pro rosu. Podobně v okcitanštině neboli provensálštině, jazyce středověkých trubadúrů v Provensálsku, Okcitanii a Gaskoňsku, nalézáme slova „ros“ a „rosal“ pro červenou barvu i pro rosu a „rosa“ pro růži. Kříž, jež Garcíu Jiméneze naplnil božskou útechou, mohl být tedy právě tak kříž červený, jako kříž růží nebo kříž rosy. Rudolf Steiner v kruhu svých nejbližších žáků opakovaně poukazoval na to, že tyto souvislosti odpovídají duchovní realitě. Vysvětloval, že božskou pramoudrost, označovanou slovem „tao“, slyšelo dávné lidstvo znít v mlhách nad Atlantidou. Vodní živel prý byl tenkrát nositelem bytostné Boží moudrosti. Jako „odkaz oné doby“ prý zůstal odlesk této moudrosti v rose, třpytící se za ranních červánků a zvlhčující zemi: „*Rosa je latinsky ‚ros‘ a kříž je ‚cruz‘. Obě slova označují totéž: znamení tau, kříž i spadanou rosu.*“

Z tradice pársů, učedníků Zarathuštrových, se zase dovídáme, že z hory Hará (Húkairja), jejíž vrcholek dosahuje ke hvězdám, zejména k oběžnici jménem Tír (Merkur) a stálici jménem Tištrja (Sirius), která vyznačuje moudrost a „dává vodám plynout v dál“, prýští nebeské vody moudrosti, vysílané „vznešenou, panující a nedotčenou“ bohyní Ardeví Súrou Anáhitou⁹, k hoře ranních červánků, zvané Ušidarena, která se skládá veskrze ze zářivé hmoty nebeského rubínu. Na hoře Hará, která se tyčí uprostřed jezera Voroukaša, se nachází pramen vody života a nebeská semena všech pozemských rostlin. Ušidarena přijímá první paprsky ranního slunce a vede pak nebeské vody k ženské bytosti země, panenské matce

všeho živého, Zam (Zamját). Ta před a během východu slunce, při němž se zjevuje Mithra jako ochránce v rudé zbroji¹⁰, přijímá ony kosmické světelné síly, které ji oplodňují a obdarovávají ji rosou, z níž povstává rostlinstvo a z níž čerpají sílu k životu všichni tvorové. Když se pak nebeská rosa vypaří v žáru dne, když vyprchá kosmická moudrost v oslepujícím světle suchého a neplodného rozumového vědomí, pozemského poznání, stává se země i lidská duše „vdovou“, protože božský svět mizí.

Mezi kosmickými „vodami moudrosti“ a schopností vyššího poznání, která naplňuje člověka, je spojitost, pokud očištěnou lidskou duši vodou a ohněm „pokřtí“ a „oplodní“ síla svatého Ducha. Perština proto označuje týmž slovním kmenem ranní červánky, při nichž se před východem slunce k zemi snáší rosa, a inteligenci či poznání: „ušá“ a „uší“. Odpovídající myšlenku najdeme v jednom katalánském textu ze třináctého století: *„Sens Esperit és apelat untament, segons que diu Sent Joan, (...) la onció d'el vos ensenya de totes causes, per nom de ròs.“*¹¹

Lidé, kteří byli zasvěceni do těchto mystérií, viděli nejvyšší ideál v tom, aby ve své duši probudili a rozvinuli ony čisté síly nesobeckosti, které v jiné podobě působí i v přírodě, když slunce vkládá do kalichů květů rostlin sílu, jež na jaře probouzí přírodu k novému životu coby síla klíčení a rašení. Věděli, že probouzející se jarní příroda úzce souvisí s tajemstvím kříže. Rosa, která svítání co svítání svlažuje vyschlou zemi, „aygua ròs“, „aqua rosacea“, účinkuje jako „voda života“, protože je nositelkou božské uspořádávající a posilující hudby sfér. Ve středních Pyrenejích, v oblasti Ribagorcy a Pallarsu, mluvivali rolníci a pastýři o nadmíru léčivé svatojánské rose („ròs de San Joan“), padající za jitra v den svatého Jana Křtitele.

Rovněž Mani (216–276/277) zvěstoval svým učedníkům o „Kříži světla“, o „Duši života“, která se po způsobu kříže obětovala pro svět, v němž se mísí světlo a temnota, aby lidem na hmotné zemi umožnila vývoj. *„Ptáš se, jaký Kříž světla? Inu, říkají, že jsou to údy Boží, které byly kdysi v boji s temnotou uchváceny a smíseny se světem. Jsou ve stromech, v trávě, v ovoci i jiných plodech.“*¹² *„Kříž je síla světla, vázaná (...) na zemi v suchém i ve vlhkém živilu.“*¹³ Ve vlhké rose a v nebeských červánkách svítání se zjevuje mystérium světelného kříže a pozemského stvoření: *„Když na počátku dne vyjde slunce a stane se viditelným, když všichni lidé otevrou svá ústa, když celé lidstvo a všichni tvorové vyjdou na povrch země, aby zničili světelný kříž, který mlčky čeká, je to mystérium rovné mystériu prvotního člověka.“*¹⁴ V jednom manichejském žalmu zvěstuje Duše života o své oběti: *„Hmota a její synové mne rozdělili mezi sebe,*

pálili mne ve svém ohni, znetvořili moji tvář. Cizí, s nimiž jsem smíšena, mne neznají; ochutnali mou sladkost a chtěli mne pro sebe. Byla jsem životem v nich, však přinesli mi smrt; dlela jsem mezi nimi, byla jsem jejich rouchem. Jsem ve všem stvoření, nesu nebesa, jsem základem, podpírám zemi; jsem světlo, které září a naplňuje duše radostí. Jsem život ve světě. Jsem mléko stromů. Jsem sladká voda mezi syny hmoty.“

Ovšem nejen příroda, nýbrž i lidská duše pochází podle učení manichejců z bytostné podstaty Duše života: „*Poznávám světelný kříž, který dává život vesmíru, a věřím v něj, neboť je to milovaná bytost mé duše; Světelný kříž, který živí všechno živoucí a který slepí zraňují tím, že jej neznají.*“¹⁵ Bytost Světelného kříže, Duši života, nazýval Mani „*Ježíšem trpícím*“: „*Věříme, (...) že Země poté, co se na ni vylíjí a oplodní ji síly Ducha svatého, počíná a rodí Ježíše trpícího, který je ukřižován na každém kusu dřeva a který jest životem a spásou lidí.*“¹⁶ „*Ježíš, ukřižovaný na dřevě, synáček rosy, mléko všech stromů, sladkost plodů.*“¹⁷ V polemice s církevním otcem Augustinem, který v mládí sám patřil k přívržencům Maniova učení, vysvětluje manichejský biskup Faustus z Milevy: „*Všude zříme mystické spojení Ježíše s Jeho křížem, skrze nějž se zjevují rány utrpení, jimiž trpí naše duše.*“¹⁸ Konečně ve Filipově evangeliu, jehož si Mani velmi cenil, čteme: „*Ježíš přišel, byv ukřižován v svět.*“

Událostmi na Golgotě se sice na dřevě kříže pro člověka a pro pozemský svět zrodily síly uzdravující „vody života“ a nesmrtelnostidárného „stromu života“, avšak člověk se podle Maniho musí sám aktivně vydat Spasiteli vstříc, musí se podle svých individuálních schopností podílet na vysvobození Duše života, obětované do světa — Ježíše trpícího — a na léčení její čtrnácté rány, způsobené jejím smísením s živlem temnoty. Vždyť Božské mocnosti nakonec „potřebují“ čin poznání, který vykoná vnitřně dospělý, osvobozený člověk, ježž během svého procitání dospívá k rozhodnutí pro Ně a pro Jejich záměry se světem. Mani sám, v touze hojit rány způsobené temnotou, žehnal svým učedníkům: „*Kéž niterná zbožnost Ducha svatého otevře vaše srdce, abyste vlastníma očima spatřili své duše.*“ Augustin předhazoval učedníkům Maniovým, že se nepovažují jen „*za ty, koho má vykoupit Bůh, nýbrž i za ty, kdo sami vykupují Boha*“. Manichejci totiž věděli, že vydobytá síla nesobeckého poznání už není ničivá, nýbrž naopak hojivá a plodivá, jako paprsek duchovního slunce. Hlubokými slovy „*Zázrak pravé spásy! Spása Spasiteli!*“ uzavírá Richard Wagner svou mysterijní operu; Parsifal, který se účastí na utrpení stal vědoucím, vykoná

uzdravující čin, přinese svaté kopí Kainovo („Kain“ i „kopí“ se hebrejsky označují týmž slovem „kajin“) do hradu Grálu a zahojí tak ránu Anfortasovu. Tím, že takto vykupuje Kainovu bratrovraždu, přináší vykoupení i samotnému daru poznání. Je korunován za krále Grálu.

V souvislosti s naší legendou o zázračném zjevení růžového kříže ve tvaru „T“ získává zvláštní význam vysvětlení, které podává Rudolf Steiner ve své přednášce Tajemství Grálu v díle Richarda Wagnera: *„V době, kdy začínaly křížové výpravy¹⁹, ale i v době bezprostředně předcházející, se v jedné oblasti severního Španělska setkáváme s důležitým mystériem. V tehdejší době se jednalo o pozdní gótská mystéria. Ti, kdo do nich byli zasvěceni, si říkali ‚Tempelisové‘ nebo ‚rytíři svatého Grálu‘. K nim patřil i Lohengrin. (...) Co bylo tajemstvím, jemuž se učili? (...) jak rašící jarní příroda souvisí s tajemstvím kříže. (...) Skutečné tajemství vrcholných mystérií přešlo na Tempelisy na severu Španělska, ochránce Grálu. (...) Tempelisové zastupovali vnitřní, pravé křesťanství jako protiklad k církevnímu křesťanství.“*

„Korunovace“ Garcíi Jiméneze za „krále Sobrarbe“ skrze „kříž nad stromem“ tak můžeme chápat jako legendární odraz založení rytířského bratrstva, které bylo přímo nebo nepřímo spjato s děním kolem Grálu. Bríz Martínez popisuje, jak ode dnů Garcíi Jiméneze rytíři, vždy než vytáhli do boje proti Maurům, nejprve navštěvovali San Juan de la Peña, aby se nechali posvětit opatem kláštera. Od devátého století byli ve svaté jeskyni svěceni na „rytíře svatého Jana“ (Cavaleros de San Juan) v křestním prameni vedle oltáře svatého Jana Křtitele. Celý svůj majetek i sebe sama přitom darovali klášteru a jeho patronovi: *„Et nos facimus nos, & deuouimus nos, Caualleros & homines de Deo, & de S. Ioanne, sicut fecerunt patres nostri suprascripti.“²⁰*

Jako druhého „krále Sobrarbe“ zmiňuje legenda Garcíu II. Jiméneze, který je již historicky doložen. Ten pojal v roce 884 za ženu Dadildu, sestru hraběte z Pallarsu a Ribagorcy, Ramóna I. (872–916). Tento sňatek měl mimořádný význam pro všechny události v pyrenejském prostoru, protože jím začalo příbuzenské propojení mezi vládnoucími rodinami z Aragonie a Navarry a rody z Bigorre, z Pallarsu a Ribagorcy, z Toulouse, z Carcassonne a Foix, z Cerdany a Urgellu a z Barcelony. V okruhu těchto rodin bychom pravděpodobně měli také hledat „pokolení Grálu“, potomky Titurelovy.

Sanchu Garcés, dceru Garcíi II. a Dadildy, pojal za manželku aragonský hrabě Galindo II. Aznárez (893–922). Syn Garcíi a Dadildy Sancho I. Garcés

„Abarca“ (†925) byl v roce 905 korunován za krále Pamplony-Navarry. Díky iniciativě Galinda II. a jeho švagra Sancha I. bylo v roce 922 v Sasave v údolí Borau založeno samostatné biskupství „in Aragonia, in Soprabe et in Sasave“. Právě tehdy byla v klášteře Santa María v Sasave přechovávána výše zmíněná číše spojovaná s Poslední večeří. O dva roky dříve nechal Galindo v jeskyni na Monte Panu, sloužící za útočiště poustevníkům a „králům“ řádu svatého Jana za místo „korunovací“ i posledního odpočinku, postavit dvoulodní kostel ve vizigótském („mozarabském“) slohu — dodnes zachovaný dolní kostel klášteře San Juan de la Peña, jehož oltáře jsou zasvěceny panenskému mučednickému páru Juliánovi a Basilise. Zvláštností tohoto kostela byl pramen (dnes vysušený), který prýštil ze skály nad levým oltářem a pak odtékal dále doleva; za zdí kostela pak napájel rozměrnou křtitelnicí. Zde, v posvátné vodě, přijímali „rytíři svatého Jana“ zasvěcení skrze oheň Ducha svatého.

Tak píše Wolfram z Eschenbachu o „sladké vodě“, již byl pokřtěn Parsivalův bratr Feirefis:

*Von wazzer boume sint gesaft.
Wazzer vrüht al die geschafft,
der man vür crêatiure giht.
Mit dem wazzer man gesiht.
Wazzer giht maneger sele schîn,
daz die engel niht liehter dorften sin.*

*Dík vodě všechno stvořené
roste, i strom se rozklene
a nese plody nejinak.
Zmíněná voda bystří zrak
a duším propůjčuje záři
podobnou andělově tváři.*

¹ „Ve schránce ze slonoviny jest Kalich, v němž Kristus, náš Pán, posvětil svou Krev, kterýžto poslal svatý Vavřinec do své vlasti, do Huescy.“

² „Já, Jan, první na tomto místě, poustevník, pro lásku Boží, opovrženému tomuto věku přítomnému, jak jsem uměl, tak vystavěl jsem tento kostel, ke cti svatého Jana Křtitele, a zde odpočívám, amen.“

³ Bible zná sice krom Túbal-Kaina ještě Túbala (Genesis 10,2), ale jméno „Túbal“ ve většině legend neodkazuje na něj, ale skutečně na Túbal-Kaina. Druhou část jména „Kain“ vypouští též Septuaginta, nejstarší řecký překlad hebrejských svatých písem. (pozn. překladatele)

⁴ Tedy o svatém Josefu z Arimatie.

⁵ ‚Příběh o stupnici‘, nebo také ‚Příběh o grálu‘.

- ⁶ Briz Martínez dále tvrdí, že o sto let později se pamplonskému králi Iñigo Aristovi v podobném vidění ukázal stříbrný kříž na modrém pozadí, připevněný na světelné *kopi*.
- ⁷ Kříž ve tvaru „T“. (pozn. překladatele)
- ⁸ Autor zde pro překvapivost využívá skutečnosti, že „rosa“ se německy řekne „Tau“. (pozn. překladatele)
- ⁹ Ardeví Súra Anáhitá byla Řeky ztotožňována s Artemidou efezskou.
- ¹⁰ V křesťanské tradici se na místě Mithry objevuje archanděl Michael; viz líčení v Apokalypse 12,1–9, kde se Michael objevuje jako ochránce panny oděné sluncem, stojící na měsíci a mající porodit syna.
- ¹¹ „Svatý Duch se nazývá ‚pomazání‘, podle toho, co říká svatý Jan, (...) pomazání, které vás poučuje o všech věcech, po způsobu rosy.“
- ¹² Církevní otec Augustin (jeden čas Maniho přívrženeček), Enarratio in Psalmum CXL. 13, 14, 17 Mani, Kefalaia.
- ¹⁵ Manichejský žaltář.
- ¹⁶ Manichejec Faustus v polemice vůči Augustinovi.
- ¹⁸ Augustinův citát Fausta.
- ¹⁹ Roku 1095.
- ²⁰ „A my činíme se a zasvěcujeme se v rytíře a muže patřící Bohu a svatému Janu, jakož činili otcové naši, výše jmenovaní.“

Článek *Die Johannes-Ritter von San Juan de la Peña. Zur Gralstradition in den spanischen Pyrenäen* (Rytíři svatého Jana ze San Juanu de la Peña. Grálská tradice ve španělských Pyrenejích) byl poprvé publikován v časopise Die Drei:

Díl I: *Die Schale und der Stein* (Číše a kámen). Die Drei: roč. 66 (1996), č. 6, str. 565–575

Díl II: *Das rosenfarbene Tau-Kreuz* (Růžový kříž ve tvaru T). Die Drei, roč. 66 (1996), č. 7/8, str. 707–717

Díl III: *Das Königreich Aragón, der Jakobsweg und die Tempelritter* (Království Aragón, Cesta svatého Jakuba a Templáři). Die Drei, roč. 66 (1996), č. 9, str. 854–866

Z němčiny přeložil Milan Horák.